

דף הנחייה 6

פה עמוד ב - פו עמוד א (סיום יחידת האגדה הראשונה בפרק).

ריש לקיש ור' חייא

התעקשותו של ריש לקיש לציין דווקא את מערת ר' חייא אינה מקרית.

קראו קצת אודות שני האישים באינציקלופדיה של מרגליות – האם ניתן למצוא קיום משותפים?

ראו את דבריו במסכת סוכה:

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כ עמוד א

דאמר ריש לקיש: הריני כפרת רבי חייא ובניו. שבתחלה כשנשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה, חזרה ונשתכחה עלו רבי חייא ובניו ויסדה

בהמשך הסוגיא מספר 'ר' זירא שר' יוחנן אינו ראוי לשבת לפני ר' חייא בישיבה של מעלה – גם כאן הדמויות אינן מקריות.

השוו את יחסם של ר' זירא ריש לקיש ור' יוחנן לתוספתא שערך ר' חייא:

תלמוד בבלי מסכת נדה דף סב עמוד ב

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: הטבילו ועשה על גביו טהרות, והעביר עליו ז' סמנין ולא עבר - הרי זה צבע, וטהרותיו טהורות, ואין צריך להטבילו! אמר ליה: הנח לכתמים - דרבנן. והתני רבי חייא: דם הנדה ודאי - מעביר עליו ז' סמנין ומבטלו! אמר ליה: רבי לא שנה, רבי חייא מנא ליה?

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קמא עמוד א

...אמר ליה ר' זירא: לאו אמינא לכו כל מתניתא דלא תניא בי רבי חייא ובי רבי אושעיא - משבשתא היא, ולא תותבו מינה בי מדרשא,

כמובן שכל מי שאינו סגור על מהי התוספתא ומתי היא נערכה - קראו בספרי המבואות בבית המדרש והיעזרו בצוות.

פלפול תורה מול לימודה

ראשית חישובו על הפעלים – 'פלפל' ו'רבץ' – מה מדוע נבחרו דווקא הם כדגמים לשתי גישות לתורה?

מה עומד מאורחי הויכוח? מי עדיף? מה יתרונותיה וחסרונותיה של כל גישה?

מה משמר יותר את התורה - הפצתה ברבים או טיפוח גדולי תורה יחידי מעלה?

כיצד מתמודדים עם שיכחת המסורת. האמנם פלפול יכול לשחזר את התורה שנמסרה משמים? מה זה אומר על התורה? מה עמדת המדרש הבא:

תלמוד בבלי מסכת תמורה דף טז עמוד א

במתניתין תנא: אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו: אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו, שנאמר (יהושע ט"ו) וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב (הקטן ממנו) [ויתן לו את עכסה בתו לאשה]. ולמה נקרא שמה עכסה - שכל הרואה אותה כועס על אשתו. (יהושע ט"ו) ויהי בבואה ותסיתהו לשאל מאת אביה שדה ותצנח מעל החמור, מאי ותצנח? אמר רבא א"ר יצחק, אמרה לו: מה חמור זה, כיון שאין לו מאכל באבוסו - מיד צועק; כך אשה, כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה - מיד צועקת. (יהושע ט"ו) ותאמר תנה לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני - בית שמנוגב מכל טובה. ונתתה לי גולות מים - אדם שאין בו אלא תורה בלבד.

אולי התשובה לדילמה תלויה בדור:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סג עמוד א	רש"י קס
תניא, הלל הזקן אומר: בשעת המכניסין- פזר, בשעת המפזרים- כנס. ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו - פזר, שנאמר (משלי י"א) יש מפזר ונוסף עוד, ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו- כנס, שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך.	בשעת המכניסין: שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים. פזר: אחת, לשנות לתלמידים. בשעת המפזרים: שהגדולים שצדור מרביצים תורה. כנס: אחת, ולא תטול שורה עליהם, דאף וז לכבוד שמים היא לאחוז במדת הענוה, וכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך. ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס: ואל תטיל דברי תורה לבזיון. הפרו תורתך: מלפזרה בשעה שהכנסו לשם שמים.

דברים אלו מחברים אותנו ישירות אל דורם של רבי ור' חייא בו נערכו המשנה והתוספתא:

בראשית רבה (וילנא) פרשת נח פרשה לג	רבי חייא ורבי
רבינו הוה יתיב לעי באורייתא קמי כנישתא דבבלאי בצפורין עבר חד עגל קודמוי, אזל למתנכסה ושרי געי כמימר שיזבני אמר ליה ומה אני יכול למעבד לך לכך נוצרת, וחשש רבי את שיניו "ג שנה, אמר ר' יוסי בר אבין כל אותן "ג שנה שהיה חושש רבי את שיניו לא הפילה עוברה בא"י, ולא נצטערו היולדות, בתר יומין עבר חד שרץ קמי ברתיא ובעא למיקטלא אמר לה ברתי שבקיה דכתיב (תהלים קמ"ה) ורחמיו על כל מעשיו, רבינו הוה ענותן סגי והוה אמר כל מה דיאמר לי בר נש אנא עביד חוץ ממה שעשו בני בתירא לזקני שירדו מגדולתן והעלו אותן, ואין סליק רב הונא ריש גלותא להכא אנא קאים לי מן קודמוהי למה דהוא מן יהודה ואנא מן בנימין והוא מן דכריא דיהודה ואנא מן נוקבתא א"ל ר' חייא רבה והרי הוא עומד בחוץ נתכרכמו פניו של רבי וכיון שראה שנתכרכמו פניו א"ל ארונו הוא, א"ל פוק חזי מאן בעי לך לברא נפק ולא אשכח בר נש וידע דהוא נזוף ואין נזיפה פחותה משלשים יום, א"ר יוסי ב"ר אבין כל אותן ל' יום שהיה רבי חייא רבה נזוף מרבינו, אליף לרב בר אחתיה כל כללי דאורייתא ואלין אנון כללייא דאורייתא הלכתא דבבלאי, לסוף תלתין יומין אתא אליהו זכור לטוב בדמותיה דר' חייא רבה אצל רבינו ויהב ידיה על שיניה ואתסי, כיון דאתא רבי חייא רבה לגבי רבינו א"ל מה עבדת בשיניך א"ל מן עונתא דיהבת ידך עילוהי איתנשימת, א"ל לית אנא הוה ידע מה הוא, כיון דשמע כן שרי נהיג ביה יקרא וקרב תלמידים ומעייל ליה מלגאן, א"ר ישמעאל ב"ר יוסי ולפנים ממני, א"ל ח"ו לא יעשה כן בישראל.	יחסייהם של רבי יהודה הנשיא ור' חייא סבוכים ומורכבים. כרוכים בהם הערכה הדדית אדירה בצד ביקורתיות. בתלמוד ובמדרשים מובאים סיפורים רבים אודותיהם – את רובם בתרגום לעברית תוכלו למצוא בספר האגדה או בספר 'רבי יהודה הנשיא – דיוקנו של מנהיג עמ' 69 – 105, אשר נמצא בבית המדרש. במדרש בראשית רבה מובא לסיפור שלנו המשך ובו ניכרים היחסים המורכבים. כן ניכר בו המתח שבין רבי יהודה הנשיא הארץ ישראלי לבין ר' חייא שעלה מבבל. תרגום לעברית תוכלו למצוא בספר האגדה – מעשי חכמים רצא.

← האם הפתיחה שרבי היה ענותן – תואמת את המשך הסיפור?

← רבי חוזר אל אבי שושלת הנשיאים הלל שהחליף את בני בתירה – מי דומה להלל – רבי, ר' חייא או רב הונא?

עמדה מעניינת ליחסייהם ראו בקטע הבא:

ברית האחות בין רבי לר"ח היתה נאמנה והמיטה למראה עין. בבל עת ובכל מקום הלא רבי מהלל מעשי ר"ח, וכנגד זה גם ר"ח נתן כבוד לרבי מאין משלו וקראו רוח אפינו משיח ה' (ירוש' שבת פט"ז ה"א). אבל אם לא רק למראה עינינו נשפוט נראה כי האחות

אשר הראה ר"ח ננר רבי לא היתה פהורה בתמים. ר"ח רק בפניו הוא שנשא את רבי ומרוממו אבל בלבבו לא חשב כן, ואף לפעמים גלה ננר סביביו ותלמידיו את הדברים שבלבו, ויהי מקלה לפנייהם את תורתו (הולין ט"ז.). ואם ר"ח מזהיר את בן אחיו רב שאם רבי עוסק ודורש במסכת אחת שלא ישאל אותו שלא כענין ממסכת אחרת פן לא ידע להשיב לו ויהיה לבו (שבת ג'): הלא זה סורה על מהשבתו אשר חשב על תורה רבי. ופעם אחת בשבתו הוא ובניו על שולחנו של רבי פתחו בניו ודרשו אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל ואלו הם ראשי הגולה בבבל והגשיא שבארץ ישראל ואמר להם רבי קוצים אתם משימים בעיני ואמר לו ר"ח אל ידע לך דבר זה נכנס יין יצא סוד (מנהדרין ל"ח.), ואמנם מהתנצלותו של ר"ח הלא נכיר כי בלב בניו טמונה איבה ננר בית רבי והוא ידע ואשם. וכן כמה פעמים הקניט ר"ח את רבי בדברים עד כי נערו בניויה (מ"ק ט"ז: ירוש' כלאים פ"ט). ואמנם יותר מכל אלה נראה לעין כי חלוק נטייהם בדרכי התורה היה לרבי למורת רוח. כי שמת תלמודו של ר"ח נבדלה בעיקרה משיטת רבי. כי רבי שם למגמתו ולמטרתו להגביל התורה שבעל פה בסדר משנתו ומגמת ר"ח ומטרתו היו להרחיבה ולהגדילה בתלמודו, ועל כן אין כל ספק כי גם בדבר הזה לא ישרה נפש רבי בר"ח, ונבין בזה מדוע רבי עם כל הכבוד והתהלה אשר נתן לר"ח לא חפץ שיהיה הוא ממלא מקומו בבית המדרש אחר טותו. כי כאשר צוה רבי על ביתו ועמו לפני מותו אמר חנינא בן חסא ישב בראש (כתובות ק'): הוא ר' חנינא אשר בכל תורותיו והוראותיו נמשך אחרי רבי ולא אמר דבר בהלכה בלתי אם שמעו מרבו (ירוש' שביעית פ"א ה"א), ומנע עצמו מלהורות בלתי מה ששמע מרבי שלש פעמים שכן הלכה למעשה (ירוש' נדה ס"ב). והנה איש כזה ודאי היה נוח לרבי יותר להיות ראש הישיבה כי סמנו יכול לקוות כי יקיים פעולתו, הוא סדר משנתו, לדור אחרון, תחת אשר מרי' חייה לא יכול לקוות ככה.

דור דור ודורשיו - ספרו הגדול של ר' אייזיק (יצחק) הירש וייס 1815-1905 היסטוריון וחוקר התלמוד מראשוני חכמת ישראל. הספר הוא תיאור היסטורי מקיף של התפתחות התורה שבעל פה, מתקופת המקרא עד שלהי ימי הביניים. המוקד בשיטתו של וייס הוא תיאור התורה שבעל פה במתודה של השתנות והתפתחות לאורך התקופות ההיסטוריות, מה שהקנה לו את הכינוי "דרוויין התלמודי". לעומת התפיסה האורתודוקסית, שהתייחסה לספרות התלמודית כמוצר מוגמר, שלם ובלתי-משתנה, ולעומת התפיסה הרפורמית והמשכילית-הרדיקלית שביטלה את התלמוד כספרות מיושנת ופגומה, הראה וייס שהתורה שבעל פה וההלכה מסתגלות ומתעצבות לפי שינויי החיים והמציאות

עוד על יחסי רבי ור' חייא והמחלוקות בניהם, ראו אצל הרב בני לאו, חכמים/חלק ג/ 327 – 338 (נמצא בבית במדרש)

עוד סיפור עליהם - ראו בפינה 'נגיד משהו על אגדה' שבסוף הדף. (למי שלא שם לב לפינה מתחילת הסמסטר בכל שבוע נוספה פינה ובה אנו טעימה על אגדה ופרשניה)

סוף משנה וסוף הוראה

על עריכת משנה והתלמוד ראו דברי הרמב"ם (פירוש להקדמה של הרב שילת תוכלו למצוא בבית המדרש)

הקדמות הרמב"ם - הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות

אשר הגיע הזמן אחריהם אל רבינו הקדוש ע"ה, והיה יחיד בדורו ואחד בזמנו, איש שנמצאו בו כל החמודות והמדות הטובות, עד שזכה בהם אצל אנשי דורו לקרותו רבינו הקדוש, ושמו יהודה. והיה בחכמה, ובמעלה בתכליתם, כמו שאמרו (גיטין דף נט.), מימות משה רבינו ועד רבי לא ראינו תורה וגדולה במקום אחד. והיה בתכלית החסידות והענוה והרחקת התענוגים, כמו שאמרו גם כן (סוטה דף מט ע"ב), משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא. והיה צח לשון ומופלג מכל האדם בלשון הקדש, עד שהחכמים ע"ה היו לומדים פירוש מה שנשתבש

עליהם מאותיות המקרא, מדברי עבדיו ומשרתיו. וזה מפורסם בתלמוד (בר"ה דף כו ע"ב). והיה לו מן העושר וההון ורחב היכולת, מה שנאמר בו, אהורייריה דרבי הוה עתיר משבור מלכא (ב"מ דף פה.). וכן הרחיב הוא על אנשי החכמה ומבקשיה, ורביץ תורה בישראל ואסף ההלכות ודברי החכמים והמחלוקות המקובלות מימות משה רבינו עד ימותיו. והיה הוא בעצמו מן המקבלים, שהוא קבל משמעון אביו ושמעון מגמליאל אביו, והוא משמעון, והוא מהלל, והוא משמעיה ואבטליון רבותיו, והם מיהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, והם מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי, והם מיוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן, והם מאנטיגנוס איש סוכו, והוא משמעון הצדיק, והוא מעזרא שהיה משירי אנשי כנסת הגדולה ועזרא מברוך בן נריה רבו, וברוך מירמיה, וכן קיבל ירמיה בלי ספק מאשר קדמוהו מן הנביאים, נביא מפי נביא, עד הזקנים המקבלים מפי יהושע בן נון, והוא מפי משה,

וכאשר כלל הדעות והדברים, החל לחבר המשנה, | - מדוע דווקא רבי הוא שערך את המשנה?
שהיא כוללת פירוש כל המצות הכתובות בתורה. מהם

קבלות מקובלות מפי משה ע"ה, ומהם דעות הוציאו בדרך הסברה ואין עליהם מחלוקת, ומהם דעות שנפלה בהם מחלוקת בין שתי הסברות, וכתב אותם במחלוקותיהם, פלוני אומר כך ופלוני אומר כך. ואילו היה האחד חולק על רבים, היו נכתבין דברי האחד ודברי הרבים, ונעשה הדבר ההוא לעינים מועילים מאד, ונזכרו במשנה בעדיות (פ"א) ואני אזכרם. ...

וכאשר חשב המחבר לחבר זה הספר על זאת התכונה, | - מה ההגיון לכתוב כך את המשנה?
ראה לחלק אותה לששה חלקים, החלק הראשון, | - מה תועלת בכתבת מחלוקות ללא הכרעה?
במצות המחויבות בצמח הארץ, כמו כלאים, שמטה, וערלה, ותרומות, ומעשרות ושאר חקי המתנות, והחלק השני, בפרקי זמני השנה והמועדים, ומה שנתחייב בהם, והשתנות משפטיהם, והאסור בהם, והמותר, ומה שנכון לחבר בכל פרק מהם מן הדינים והמצות, והחלק השלישי, בבבילות, וההפרש שיש בדיניו בין האנשים והנשים, כגון היבום, והחליצה, והכתובה, וקדושין, וגטין, ומה שהוא ראוי לומר בכל פרק מהם, והחלק הרביעי, בדיניו ובמריבות שבין אדם לחבירו, ובסחורות, ובמשא ובמתן, ובשותפות הקרקעות, והדומה לו, והחלק החמישי, בעניני הקרבנות, כפי השתנות משפטיהם ורוב עניניהם, והחלק השישי, בענין טהרות והפכם, וקרא כל חלק מהם סדר. ...

אחר כן ראה להסתפק משמות המקובלים על | גם הסדר אינו מובן מאליו הרי השולחן ערוך מחולק
הקרובים אליו משמעון הצדיק, והיו דבריו במשנה | לארבע ומשנה תורה ל-14
דבר קצר, וכולל ענינים רבים, והיה הכל מבואר לו,

לחודד שכלו, אבל למי שהוא פחות ממנו, הענין ההוא עמוק בעיניו, שהחכמים הקדומים לא היו מחברים אלא לנפשותם. לפיכך ראה אחד מתלמידיו, והוא רבי חייא, לחבר ספר, וללכת בו אחר רבו, ולבאר מה שנשתבש מדברי רבו, והיא התוספתא. וענינו לבאר המשנה. ותוספתא אפשר להוציא טעמה מהמשנה אחר יגיעה רבה, והוא הוציאם, ללמדנו היאך נוליד ונוציא ענינים מן המשנה. וכן עשה רבי אושעיא. ורב חיבר ברייתא, והיא ספרא וספרי, ורבים זולתם. כמו שאמרנו, כי אתא רבי פלוני, אתא ואייתי מתניתא בידיה. ואולם לא היו אלה הברייתות כולם כצחות דברי המשנה, ולא כתקון עניניה וקוצר מליה, ועל כן היתה עיקר, ר"ל המשנה, וכל החבורים עולים אחריה, ושניים אליה, והיא המכובדת אצל הכל, וכשיעריכו אותה להבורים ההם, ראוה בנות ויאשרוה, וכל הבא אחריה, אחר החבורה הנכבדת היא, לא שם לבו ומאודו אלא להתבונן בדברי המשנה, ולא חדל דור אחר דור להתבונן ולחקור בה, ולפרש אותה, כל חכם כפי חכמתו ובינתו.

ונחלקו בפירוש קצת הלכות ממנה, לפי רוב השנים. | - מה היחס בין המשנה לשאר קבצי המקורות התנאיים?
ואין חבורה מהם שלא חקרה והתבוננה במשנה,

וגלתה חידושים, והביאה ממנה דמיונים על ענינים אחרים. עד שהגיע הזמן לרבינא ורב אשי, שהם האחרונים מחכמי התלמוד, והתבודד רב אשי לחבר התלמוד. וראה בעצתו לעשות בדברי כל הבאים אחרי רבינו הקדוש, כמו שעשה רבינו הקדוש בדברי כל הבאים אחרי משה. וכלל כל דברי המדברים, ושכל המתבוננים, ופירוש המפרשים, ודקדוק ההלכות, וקבצם וכבש הכל בחכמתו, ובמה שנתן לו הקב"ה מנפש פשוטה וכבוד החכמה, וחיבר התלמוד, והיתה כוונתו בו ארבעה דברים. האחד, פירוש המשנה, וכל מה שנפל בה מדברים המכילים ענינים רבים,

ממחלוקת הפירושים, וטענות כל מפרש על חבירו, וגלוי טענת האמת, וזה ראשית הכוונות שנתכוון. והשני, פסק הדין על דעת האחד משני החולקים, שנחלקו בדברי המשנה, או בפירושה, או בחידושים שנתחדשו בה, ושחברו עליה. והשלישי, בחידושי הענינים שהוציאו חכמי כל דור מן המשנה, וגלוי העיקר והראיות שהורו בהן וסמכו עליהן התנאים המדברים על דברי המשנה, עד שנסדר מדבריהם מה שנסדר, והגזירות והתקנות העשויות מאחרי רבינו הקדוש עד המחבר הזה. והרביעי, דרשות שהם ראיות לפי ענין כל פרק שנזדמן להיות בו דרש.

מהי תכלית חיבור התלמוד?

ר' נתן מוזכר עם רבי יהודה הנשיא כסוף הוראה, אבל בניגוד אליו, מעט מאוד פעמים הוא מוזכר בדברי חז"ל, עד שאמרו:

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דעמלק יתרו פרשה ב ד"ה וישלח משה

כל זמן שחכם מתקיים חכמתו מתקיימת, מת חכם אבדה חכמתו עמו. וכן מציינו, משמת רבי נתן אבדה חכמתו עמו.

הסבר לכך אפשר למצוא בסיפור על ר' נתן ורשב"ג אביו של רבי יהודה הנשיא:
(מי שמתקשה בהבנת הקטע - שימו לב- הגיע ש"ס שטיינזלץ מלא לבית המדרש)

תלמוד בבלי מסכת הוריות דף יג עמוד ב

ת"ר: כשהנשיא נכנס, כל העם עומדים, ואין יושבים עד שאומר להם: שבו; כשאב"ד נכנס, עושים לו שורה אחת מכאן ושורה אחת מכאן עד שישב במקומו; כשחכם נכנס, אחד עומד ואחד יושב עד שישב במקומו. בני חכמים ותלמידי חכמים, בזמן שרבים צריכים להם - מפסיעין על ראשי העם, יצא לצורך - יכנס וישב במקומו. בני ת"ח שממונים אביהם פרנס על הצבור, בזמן שיש להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם, בזמן שאין להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים לפני אביהם ופניהם כלפי העם. רבי אלעזר בר ר' [צדוק] אומר: אף בבית המשתה עושים אותם סניפין...

א"ר יוחנן: בימי רשב"ג נישנית משנה זו, רבן שמעון בן גמליאל נשיא, רבי מאיר חכם, רבי נתן אב"ד, כי הוה רשב"ג התם הוה קיימי כולי עלמא מקמיה, כי הוה עיילי רבי מאיר ורבי נתן הוה קיימי כולי עלמא מקמיהו, אמר רשב"ג: לא בעו למיהוי היכרא בין דילי לדידהו? תקין הא מתניתא. ההוא יומא לא הוה רבי מאיר ורב קמו מקמיהו כדרגילא מילתא, אמרי: מאי האי? אמרו להו: הכי תקין רשב"ג. אמר ליה ר"מ לרבי נתן: אנא חכם ואת אב"ד, נתקין מילתא כי לדידן. מאי נעביד ליה? נימא ליה: גלי עוקצין, דלית ליה, וכיון דלא גמר, נימא ליה: +תהלים קו+ מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו, למי נאה למלל גבורות ה'? מי שיכול להשמיע כל תהלתו, נעבריה, והוי אנא אב"ד ואת נשיא. שמעינהו רבי יעקב בן יעקב, אמר: דלמא חס ושלוש אתיא מלתא לידי כיסופא, אזל יתיב אחורי עיליתיה דרשב"ג, פשט, גרס ותנא, גרס ותנא. אמר: מאי דקמא? דלמא חס ושלוש איכא בי מדרשא מידי, יהב דעתיה וגרסה. למחר אמרו ליה: בעוקצין, פתח ואמר. בתר דאוקים, אמר להו: אי לא גמירנא כסיפיתנן, פקיד ואפקינהו מבי מדרשא. הוה כתבי קושייתא [בפתקא] ושדו התם, דהוה מיפריק מיפריק, דלא הוה מיפריק כתבי פירוקי ושדו. אמר להו רבי יוסי: תורה מבחוחין ואנו מבפנים? אמר להן רבן [שמעון בן] גמליאל: נייעיל נימרו שמעתא משמיהו. אסיקו לרבי מאיר אחרים, ולר' נתן - יש אומרים. אחוו להו בחלמיהו זילו פייסוהו [לרבן שמעון ב"ג], רבי נתן אזל, רבי מאיר לא אזל, אמר: דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין. כי אזל רבי נתן, אמר ליה רשב"ג: נהי דאהני לך קמרא דאבוך למהוי אב"ד, שויניך נמי נשיא? מתני ליה רבי לרבן שמעון בריה, אחרים אומרים: אילו היה תמורה

אצל מי אתה תקוע

מה פירוש שחכמים אחרי מותם תקועים אצל חכמים אחרים? - מפתח להבנת הדברים ניתן לראות מהשוואת דברי ר' זירא אצלינו לדבריו במסכת עבודה זרה. מה עושים חכמים בעולם האמת? שימו לב לשמות החכמים בשני הקטעים. (אסי יוסי מתחלפים לפעמים)

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף לו עמוד ב

רש"י קס

לער גדול היה לי כו' - כלומר טורח גדול היה לי לאלו בשאלה זו ששאלתיה ממנו כמה פעמים ולא היה ציוו.

דא"ר זירא: צער גדול היה לי אצל ר' אסי, ור' אסי אצל ר' יוחנן, ור' יוחנן אצל ר' ינאי, ור' ינאי אצל רבי נתן בן עמרם, ור"נ בן עמרם אצל רבי: תינוק עובד כוכבים מאימתי מטמא בזיבה? ואמר לי: בן יומו, וכשבאתי אצל ר' חייא, אמר לי: בן ט' שנים ויום אחד, וכשבאתי והרציתי דברי לפני רבי, אמר לי: הנח דברי ואחוז דברי רבי חייא, דאמר: תינוק עובד כוכבים אימתי מטמא בזיבה? בן תשע שנים ויום אחד, הואיל וראוי לביאה מטמא נמי בזיבה

רבה בר נחמני

השוו את בין סיפורנו לתנורו של עכנאי שבדף נט - מה הדומה והשונה?
המשך להשוואה השוו את מותו של רבה לסיפור מותו של ר' אליעזר:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סח/א

א כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקרו הוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו ואותו היום ערב שבת היה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפלו גער בו ויצא בניזיפה אמר להן לחביריו כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה אמר להן דעתו ודעת אמו נטרפה היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו נכנסו וישבו לפניו מרחוק ארבע אמות אמר להם למה באתם אמרו לו ללמוד תורה באנו אמר להם ועד עכשיו למה לא באתם אמרו לו לא היה לנו פנאי אמר להן תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן אמר לו רבי עקיבא שלי מהו אמר לו שלך קשה משלהן נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים הרבה תורה לימדתי ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות ואמרי לה שלשת אלפים הלכות בנטיעת קשואין ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך אמר לי רבי למדני בנטיעת קשואין אמרתי דבר אחד נתמלאה כל השדה קשואין אמר לי רבי למדני נטיעתן למדני עקירתן אמרתי דבר אחד נתקבצו כולן למקום אחד אמרו לו הכדור והאמוס והקמיע וצרור המרגליות ומשקולת קטנה מהו אמר להן הן טמאין וטהרתן במה שהן מנעל שעל גבי האמוס מהו אמר להן הוא טהור ויצאה נשמתו בטהרה עמד רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הותר הותר הנדר למוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ פתח עליו בשורה ואמר אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן

נקודה מעניינת להשוואה היא שר' אליעזר מתואר כבור סוד שאינו מאבד טיפה - סמל ביקאות ואילו רבה הוא עוקר הרים (בניגוד לסיני) סמל לחריפות. - מה יכול ללמד הדמיונות בין הסיפורים עליהם?
מדוע צריכים בשמים בן אנוש שיכריע הלכה - השוו את הסברם של הר"ן והמהר"ל:

דרשות הר"ן - הדרוש החמישי נוסח ב

ועל זה הדרך יתפרש מה שאמרו בפרק השוכר את הפועלים בעובדא דרבה בר נחמני הוה יתיב אגונדא דדקלא וקא גריס, ... כי הוה ניחא נפשיה אמר טהור טהור, יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור, ויצתה נשמתך בטהרה:
וזו ההגדה צריכה ביאור, כי באמת לא היו משימים פקפוק במה שהשיגו מהשם יתברך שהיה מטהר, וידעו בבירור שהוא האמת ולא זולתו, אם כן היאך אמרו טמא, עד שהוצרכו להכרעתו של רבה בר נחמני. אבל הגדה זו מתפרשת על הדרך שכתבנו, כי עם היותם יודעים ש"ספק טהור" על דרך האמת, היו אומרים טמא, [שמאחר] שהכרעת התורה נמסרה להם בחייהם, ושכלם היה מחייב לטמא, היה מן הראוי שיהיה טמא - אע"פ שהוא הפך מן

האמת, שכן מחייב השכל האנושי, והשאר אע"פ שהוא אמת, איננו ראוי לעשות מעשה כן בדרכי התורה. כמו שלא טהרו בעלי מחלוקתו של ר' אליעזר, אע"פ שנתנה עליהם בת קול מן השמים שהלכה כדבריו, ולא נסתפק להם שהענין מאת השם יתב', כמו שלא סופק על אלו, ואעפ"כ אמרו: אין תורה מן השמים. ולפיכך אמר מאן נוכח נוכח רבה בר נחמני, ולא באתה לו ההכרעה מן הנאות כי לא נסתפקו בזה כמו שכתבתי, אלא שהכריע ששכל האדם מחייב כפי התורה והמדות שהיא נדרשת בהן. ומה שהיו מטמאין, לא היה רק מקוצר שכלם בערך השכל האנושי, או מהתירשלות בלימוד תורה בחייהם:

ספר באר הגולה - הבאר הרביעי

בפרק הפועלים (ב"מ פ"ו, א') בענין רבה דהוי יתיב אגודא דדקלא והוי קא גריס שמע דהוי מפלגי במתיבתא דרקייע ... יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאת נשמתך בטהור ע"כ.

וע"ז מתמרמרים מאוד בשתים האחד איך יהיו ח"ו חולקים עם קונם וצורם, והשני עוד יותר גדול שיהיו אומרים מן לוכח ויהי ההדיוט מכריע את רבו. גם בזה שמע לדברים אלו ויצא כנוגה צדקם וחכמתם תזרח כשמש בתוקפה ובגבורתה. דע כי במאמר הזה גלו לך על דרכי ה' הישרים אשר הם ישרים לכל הנבראים, לא כמלך בשר ודם אשר גוזר גזירה על עמו ולא ישגיח באיזו עניין הוא אל המקבלים, אבל הש"י מעשיו ופעולותיו ישרים אל המקבלים. כי כבר התבאר לפני זה, כי הבחינה שהוא מצד המקבלים הוא זולת הבחינה שהוא מצד הנותן, ולא יעשה הקדוש ברוך הוא כי אם הוא ראוי ונכון אל המקבלים גם כן, והוא בחינה זולת הבחינה שהוא מצד הנותן:

מבט מקורי על דמותו של רבה בר נחמני - ניתן למצוא אצל ארי אלון - בא אל הקדש 338 - 346. כתיבתו של אלון מיוחדת - הוא אינו כותב פירוש לסיפור אלא מספר אותו מחדש. - ראו בנספחים.

נגיד משהו על אגדה

משהו על אגדה

פרופ' יונה פרנקל הוא מחשובי חוקרי האגדה בדורנו. עיקר מפעלו הוא קביעת כלים לניתוח ספרותי של אגדות חז"ל. פרנקל רואה בכל סיפור יחידה ספרותית סגורה בעלת מבנה ומגמה ברורים. בכך הוא ממשיך את הגישה הטוענת שהמדרשים הינם יצירה ספרותית שנוצרה בבית המדרש ונועדה ללימוד ולהעמקה בניגוד לגישה הרואה בהם התפתחות של סיפורים עממיים ודרשות שנאמרו בע"פ. נתרשם מניתוחו לסיפור על רבי ור' חייא:

86 תלמידי חכמים ובית מדרשם

שהתורה תישמע בחוץ. זהו הנושא של ההתנגשות בין רבי לר' חייא (בבלי מועד קטן טז ע"א-ע"ב). נסכם כאן את עיקרו של הסיפור, השייך לענינו.

הסיפור פותח בגזרה של רבי והתנגדותו של ר' חייא לה:

שוב פעם אחת גזר רבי שלא ישנו תלמידיו בשוק מה דרש, "חמוקי יריכוך" (ש"ה"ש ז: ב) מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר. יצא ר' חייא ושנה לשני בני אחיו בשוק...

המשך הסיפור הוא שרבי הקפיד, נזף בר' חייא וגירשו מבית המדרש. ר' חייא היה מגודה מבית המדרש של רבי במשך שלושים יום, כאו אירועים דרמטיים נוספים ולבסוף השלימו רבי ור' חייא זה עם זה. אז שואל רבי את ר' חייא "מה טעם עשית כך" שלימדת בשוק? על זאת עונה ר' חייא בפסוק (משלי א: כ) "חכמות בחוץ תרונה". המספר שם כפי רבי דרשה לפסוק זה, המבטאת את השקפתו של רבי על גזרתו: "חכמות בחוץ תרונה, כל העוסק בתורה מבפנים, תורתו מכרות עליו בפרהסיא".

אין כל ספק שהסיפור מבטא שתי השקפות על תפקיד בית המדרש ביחסו לעולם שחוץ לו. רבי דורש סגירות בשעת לימוד התורה. כל הרוצה ללמוד תורה חייב לכזו לתוך בית המדרש. אי אפשר להגיע להישגים גדולים בלימוד תורה אלא אם הלימוד יהיה במקום לימוד אקסקלוסיבי. אין בסיפור אף רמז שלדעת רבי יש ליצור סלקציה סוציאלית, כגון שכני עניים לא יבואו לבית המדרש, אך יש כאן דרישה להפרדה מרשימה בין לומדי התורה לבין שאר העם. שאר העם ישמעו בחוץ על לומדי התורה הגדולים שבפנים, כי מובטח ללומדי התורה ששבת תורתם יישמע בחוץ. ונאה לתלמיד החכם שהוא יתפרסם, כאמור: "תורתו מכרות עליו (ז) בפרהסיא". אולי מתכוון רבי לומר שההכרה שבפרהסיא גם עושה נפשות ומושכת את העם אל התורה שבפנים, אך דבר זה לא נאמר במפורש בסיפור. העיקר הוא הגזירה "שלא ישנו תלמידים בשוק".

ר' חייא מפר את הגזרה. אין הוא דן עם הנשיא על גזרתו, הוא "יצא" אל השוק ועושה שם את מה שגזר רבי לא לעשות. הפגנה ואת מוכיחה שאין כאן מקום לוויכות או לפשרה; יש בכל אופן ובכל מקרה לעשות את

ההפך - יש לשנות בשוק. שם נמצאים הרבים, שם נמצאים עמי הארץ, והם צריכים לראות כיצד לומדים תורה והם צריכים לשמוע תורה. ר' חייא מוציא את בית המדרש אל השוק לא כמעשה שכני - כחכמי התאנה בסיפור הקודם - אלא כדי שבשוק הרושע והחילוני יישמעו דברי תורה, ואולי יגבר קול התורה בלב יושבי השוק, ואף אם לרגעים מועטים. כשרבי מגרש את ר' חייא, הוא אומר לו "ראה, מי קורא לך בחוץ". בזה הוא רוצה לומר לו שמי שמלמד בשוק, מקומו שם ואין מקומו בבית המדרש. לא לזה התכוון ר' חייא. אין הוא רוצה להמיר את בית המדרש עם השוק ואין הוא רוצה שילמדו וילמדו תורה בשוק בלבד. הוא מתנגד להסתגרות ולהסתרת התורה ואולי אף מתנגד לדרשה האחרונה ואומר: מכיוון שתורה מסתגרת ומסתרת, דרכה להכריז על בני התורה בחוץ ודרכה לגרום לגאותם של בני התורה על תורתם, לכן אסור לסגרה בפנים. לימוד תורה מתוך ענה ייעשה בכל מקום, יהיה יסיומי ועממי, וזו תפארתו.

ניתוח נוסף של יונה פרנקל לסיפור זה, אפשר למצוא בתוך הספר 'סיפור האגדה אחדות ותוכן' שנמצא בספריית בית המדרש, בפרק הששי שכותרתו היא: 'תפקיד פסוקי המקרא שבפי חכמים'.